

COVID-19 PANDEMİSİ SÜRECİNDE ÖZEL EĞİTİM ALANINDA ÇALIŞAN ÖĞRETMENLERİN TÜKENMİŞLİK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

EXAMINING THE BURNOUT LEVELS OF TEACHERS WORKING IN THE FIELD OF SPECIAL EDUCATION DURING THE COVID-19 PANDEMIC

Serkan AKTEN¹

ÖZ: Bu araştırma Covid-19 pandemisi sürecinde özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Araştırma betimsel tasarımda olup 15.10.2021–15.05.2022 tarihleri arasında yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini Kırklareli il merkezi, Lüleburgaz ve Babaeski ilçelerine bağlı özel eğitim alanındaki okul ve kurumlarda ve Bilim Sanat Merkezlerinde görev yapan 211 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırma verileri araştırmacı tarafından öğretmenlerin çalıştıkları kurumlara gidilerek demografik bilgi formu ve Maslach Tükenmişlik Envanteri-Genel Formu kullanılarak yüz yüze toplanmıştır. Bu araştırmada öğretmenlerin genel tükenmişlik yaşantıları normal düzeyde bulunmuştur. Alt ölçek puanlarına bakıldığında ise tükenmişlik ve duyarsızlaşma alt boyutlarındaki tükenmişlik yaşantılarının normal düzeyde olduğu, yetkinlik alt boyutunda ise tükenmişlik yaşadıkları sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu sonuca pandemi sürecinde özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin, uzaktan olsa da mesleklerini icra etmeye devam edebilmeleri, öğrenciler ile iletişim kurabilmeleri, onları desteklemeye devam edebilmeleri, öğrencilerine bir şeyler katma ve çalışma motivasyonlarının devam etmesi gibi faktörlerin etki etmiş olabileceği düşünülmektedir.

Anahtar sözcükler: Pandemi, Özel Eğitim, Tükenme, Özel Eğitim Alanında Çalışan Öğretmenler, Özel Gereksinimli Öğrenciler.

ABSTRACT: This research aims to determine the burnout levels of teachers working in the field of special education during the Covid-19 pandemic. The research has a descriptive design and was conducted between 15.10.2021 - 15.05.2022. The sample of the research consists of 211 teachers working in special education schools and institutions and Science and Art Centers in Kırklareli city center, Lüleburgaz and Babaeski districts. The research data was collected face to face by the researcher by visiting the institutions where the teachers worked and using the demographic information form and the Maslach Burnout Inventory-General Form. In this study, teachers' general burnout experiences were found to be at normal levels. When the subscale scores were examined, it was concluded that their burnout experiences in the burnout and depersonalization sub-dimensions were at normal levels, while they experienced burnout in the competence sub-dimension. It is thought that factors such as the ability of teachers working in the field of special education during the pandemic period to continue to practice their profession even remotely, to communicate with students, to continue supporting them, to contribute to their students and to continue their motivation to work may have affected this result.

Keywords: Pandemic, Special Education, Burnout, Teachers Working in the Field of Special Education, Students with Special Needs

Bu makaleye atf vermek için:

Akten, S. (2024). Covid-19 pandemisi sürecinde özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 14(2), 806-819.

Cite this article as:

Akten, S. (2024). Examining the burnout levels of teachers working in the field of special education during the Covid-19 pandemic. *Trakya Journal of Education*, 14(2), 806-819.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü, e- posta adresi; serkanakten@klu.edu.tr, orcid no : 0000-0002-9794-474x

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Conditions caused by Covid-19 epidemic have influenced educational practices universally. Strict measures in disease control and isolation with new practices followed in educational processes have had psychological effects in education and caused stress and burnout for employees in the field of education (Karakose, 2021). Covid-19 epidemic, which turned into a serious health problem in a great part of the world, has threatened both biological and psychological health of humanity. Epidemic, causing wearing effects on all industries, has also turned into a source of intense stress for teachers. Teachers, who have to deal with students to educate individuals and cause behaviour change as required by their jobs, suffer stress due to their working conditions and intensity of their stress has elevated with the addition of Covid-19 to the picture (Özdemir & Menekay 2021). Due to the lack of organized, structured educational settings provided by physical schools, limited interaction among students, teachers and peers and limited therapy and services, Covid-19 epidemic have had heavy effects on special education students. All these points have consequently caused work-related problems and burnout for teachers in special education.

Method

The goal of this study in descriptive design is to identify burnout level of teachers working in special education during Covid-19 epidemic. Descriptive method was used in the study. Study population involve 359 teachers who worked in 2022-2024 at special education schools, special education classes and support classes, special rehabilitation centers and Science and Art Centers affiliated with the Directorate of National Education in Tekirdağ province. Simple random sampling method was chosen for the study. Study sample involve 211 teachers who worked in 2022-2024 at special education schools, special education classes and support classes, special rehabilitation centers and Science and Art Centers affiliated with the Directorate of National Education in Tekirdağ province. Study data were collected with socio-demographic data form developed by the authors according to the relevant literature and Maslach Burnout Inventory- General Form developed by Schaufeli et al 1996). Data obtained in the study were analysed with SPSS (Statistical Package for Science). Numbers, percentiles, mean, standard deviation, maximum and minimum values were used as descriptive methods in study data assessment. Cronbach Alpha coefficients were calculated in order to evaluate reliability (inner consistency) of Burnout Inventory and subscales (Exhaustion, Depersonalization and Accomplishment). Kolmogorov Smirnov test was used as fitness of Burnout Inventory and subscale scores were >50 . Spearman Correlation analysis was carried out in order to study the correlation between Burnout Inventory and subscales. By using appropriate statistical methods (Mann-Whitney-U test for 2 categories and Kruskal- Wallis H test for 3 or more categories), correlations between relevant demographic data and Burnout Inventory and subscales were studied at 95% reliability level ($\alpha=0.05$).

Findings

Minimum and maximum values in subscales in this study show that scores range between 1,00 and 4,40 in exhaustion subscale and mean score in exhaustion subscale is $1,99\pm 0,79$. Taking threshold value of the subscale into account, it is understood that this mean value is "normal". On the other hand, minimum and maximum scores in depersonalization subscale range between 1.00 and 5.00 and mean score of depersonalization subscale is 1.67 ± 0.75 . Threshold value of the inventory shows that this mean score is normal. Finally, minimum and maximum scores in accomplishment subscale are 1.00 and 5.00 and mean score in accomplishment subscale is 2.18 ± 0.82 . Considering the threshold value of this subscale, it is understood that special education teachers suffered burnout during the epidemic. Study results indicate that there is not a significant correlation between teachers' burnout level and their gender, marital status, educational level, professional rank, working department, disability type, school type and number of students.

Discussion and Conclusion

After assessing the burnout level of special education teachers during Covid-19 epidemic in terms of several variables in this study, it was found out that participants did not suffer a general burnout, their burnout level in accomplishment subscale was high and there was no correlation between their burnout

level and socio-demographic data (gender, marital status, educational level, professional rank, working department, disability type, school type and number of students). Conclusions of this study, which found teachers' general burnout level normal, make us think that the result might be affected by the fact that special education teachers were able to continue distant teaching during Covid-19 epidemic, interact with their students, go on supporting them and keep themselves motivated to work and contribute to their students. Another finding of the study is that special education teachers suffered burnout in accomplishment subscale of Burnout Inventory during Covid-19 epidemic. According to literature review, there are studies indicating that special education teachers suffered burnout in this dimension during Covid-19 epidemic like this study does because teachers were caught unprepared by the epidemic, they were inexperienced in çevrim içi teaching, their technological literacy was inadequate during the epidemic, çevrim içi class management became increasingly difficult, their communication and teaching methods changed, attention span and learning styles of special education students were different (Özdemir & Menekay 2021; Koşar Battal, 2021; Küçük Karahan, 2021; Kurt Erden, 2020; Turan Akyürek, 2021).

GİRİŞ

Türk Dil Kurumu, ilk kez sağlık ve sosyal hizmet çalışanları üzerinde araştırılan ve günümüzde farklı alanlarda birçok araştırmacı tarafından araştırılmakta olan mesleki tükenmişlik kavramını, “çalışma azmini yitirmiş olma, gerekli gayreti göstermeme durumu, yorgunluk, yaşama ve işinde yetersiz olduğunu düşünme” olarak tanımlanmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından, “işyerinde kronik stres ve zihinsel tükenmişlik, işe yabancılaşma, işle ilgili olumsuz duygular, sinizm ve işin kesintiye uğraması gibi belirtiler” olarak tanımlanan tükenmişlik farklı iş sektöründe çalışanlar arasında oldukça yaygınlaşan bir sendroma dönüştüğü için Uluslararası Hastalıklar Sınıflandırması Listesi’ içinde gösterilmiştir. (Ay & Aksu, 2023). Tükenmişlik kelimesi enerjinin, gücün ya da iç kaynakların çok yoğun bir şekilde kullanılarak başarısız olmak, yıpranmak olarak tanımlanmaktadır. Maslach’a göre ise tükenmişlik; diğer insanlarla yoğun bir şekilde çalışma koşullarında olan kişilerin farklı ve yoğun duygusal isteklere maruz kalmaları sonucunda kendilerinde öfke, utanç, korku ve umutsuzluk gibi duyguların da oluşmasıyla ve sorunların çözümlerinin bazen belirsiz bazen hayal kırıklığı ile sonuçlanmasıyla oluşan duygusal bir tükenme-sinizm sendromu olarak belirtilmektedir. (Güler & Yöndem, 2021). Maslach tükenmişlik sendromunu duygusal tükenmişlik, duyarsızlaşma ve kişisel başarı yetersizliği kategorilerine ayırarak, insanlarla yoğun ilişki içinde olan bireylerde oldukça sık görülen bir sendrom olarak ifade etmektedir (Maslach vd., 2001).

Duygusal Tükenme: İş yükünün fazlalığı ve iş yerinde yaşanan uyumsuzluklar nedeni ile oluşan bu boyut neticesinde çalışanlarda bitkinlik, kullanılmışlık duyguları oluşmaktadır. Çevrelerinde enerjilerini yenilemek için bir destek bulamazlar ve çalıştıkları iş yerine ilgisiz kaldıklarını hissederek (Örücü & Hasırcı, 2020). Yüz yüze iletişimin daha yoğun yaşandığı iş yerlerinde bu durum duygusal tükenmişlik boyutuna kadar varmaktadır (Çetin, 2011). Çalışanlarda duygu, ilgi ve güven yitiminin yanı sıra agresif yapı, kullanılmışlık, yorgunluk gibi olumsuz duyguları da içine alan bu kavram aşırı iş yükü olan çalışanlarda görülmektedir.

Duyarsızlaşma: Hissiz ve aşırı öfkeli bir psikolojik yapı ile ortaya çıkan bu kategori sonucunda birey çevresine karşı umursamaz tavırlar sergilemeye başlamaktadır. İşini ve çevre kontrolünü sağlayamayacağı kanısına varan kişi mesafeli, umursamaz ve adeta robot gibi davranmaya başlar. Maslach’ın yaptığı tükenmişlik tanımında bu açıklamaların doğrulandığı görülmekle birlikte kişide istek, azim gibi duyguların tükenmesi durumunda çevresine karşı duyarsızlaşma yaşadığı ifade edilmektedir (Maslach & Goldberg, 1998).

Düşük Kişisel Başarı: Bireyin çalıştığı işte kendisini yetersiz hissetmesi olarak ifade edilen bu kategori benzer şekilde eleştirileri kabul etmeme, sorunlu ilişkiler, boşa çabaladığı duyguları, suçluluk duyguları nedeni ile işine karşı güdülenememesi gibi olumsuz sonuçlar oluşturmaktadır (Örücü & Hasırcı, 2020). Tükenmişliğin sonucu olarak gösterilen bu kategori aslında diğer iki kategorinin sonucu olarak da görülmektedir. Yani duygusal tükenme kategorisi duyarsızlaşma kategorisinin nedeni olabilmekte ve birlikte üretkenliğin azalışı, yetersiz hissetme, moral bozukluğu, öz saygıda düşüş gibi sonuçlar oluşturmaktadır (Dinç, 2008). Bunların tümü yaşanan olumsuzluklar nedeni ile ilişkilerin ve tutumların bozulması gibi sonuçlara neden olabilmektedir (Akyürek, 2020).

Covid-19 pandemisinin eğitim sistemleri üzerinde büyük bir etkisi olmuştur. Bu alanda çalışanlar ve öğrenciler üzerinde psikolojik boyutta baskı oluşturmuştur. Eğitim çalışanlarının Covid-19 pandemisi ile enfekte olma riski yüksek gruplar arasında olduğu görülmektedir. Dünya Sağlık Örgütü’ne göre tükenmişlik, etkili bir şekilde yönetilemeyen işyeri stresine genişletilmiş bir yanıt olarak kabul

edilmektedir. Bulaşıcı hastalıklar, salgınlar, psikolojik olarak en çok zarar verenlerdir. Çünkü çok ölümcül, bulaşıcı ve uzun ömürlüdürler; koronavirüs pandemisi bu tür kombinasyonlardan biridir. Covid-19 pandemisi, bireyin güçlü ve zayıf yönlerine bağlı olarak birçok psikolojik sağlık sonucuna yol açmıştır. Bunlardan birisi de çalışanlar açısından mesleki tükenmişlik duygusunun gelişmesidir (Jose, Dhandapani & Cyriac, 2020).

Covid-19 pandemisi döneminde yaşanan psikolojik güçlükler, öğretmenlerde eğitim sürecine karşı yabancılaşma ve işlerini kaybetme kaygısı yaratmaya başlamıştır. Bunun sonucu olarak öğretmenler stresli bir süreç yaşamış, evden çalışmak zorunda olmalarına rağmen, görevlerini yapmamakla suçlanmışlardır. Evden yürüttükleri çalışmaları, iş ve aile yaşamında rol karmaşasına neden olmuştur. Değişimin neden olduğu yeniliklere uymakta zorlanmışlar, teknolojinin eğitime entegrasyonu alanında yetersiz kalmışlardır. Çevrim içi sınıf yönetimi konusunda zorlanmışlar ve tüm bunlarda öğretmenlerde motivasyon kaybına neden olmuştur. Eğitim sisteminin en önemli unsuru olan öğretmenler Covid19 pandemisi sürecinde oldukça yıpranmış ve yüksek düzeyde kaygı yaşamışlardır. Öğretmenlerin Covid-19 sürecinde yaşadıkları stres ve kaygı gibi olumsuz duygular, tükenmişlik duygusuna neden olan önemli faktörler olarak açıklanabilir (Özdemir & Menekay, 2021).

Türkiye'nin de içinde bulunduğu 75 ülkede OECD tarafından yapılan bir araştırmada pandemi sürecinde yapılması gereken en önemli faaliyetlerin ne olduğu sorusuna katılımcıların %60'ı öğretmenlerin profesyonel destek almasının öneminden bahsetmişlerdir (Koşar & Battal, 2021). Öğrencilerde pandemi sürecinden önemli ölçüde etkilenmiştir ve bu koşullar altında öğrencilerin eğitimlerini sürdürme konusunda öğretmenlerinde ortaya çıkan yeni durumlara ve değişik koşullara uyum sağlamak zorunda kalmışlardır. Kırmızıgül (2020) aniden geçilen pandemi sürecinde öğretmenlerin teknolojiye ayak uydurmak için çabaladıklarını ve öğrenci iletişim yöntemlerinde, ders anlatım biçimlerinde değişiklik yapmak zorunda kaldıklarını açıklamaktadır. Tüm bu nedenlerle de bu süreçte öğretmenlerini geliştirdiklerini de açıklamaktadır. Yılmaz, vd. çalışmalarında (2020) öğretmenlerin pandemi sürecinde stres seviyelerinin yükseldiğini açıklamaktadırlar. Bu stresin nedeni olarak ise sürece öğretmenlerin hazırlıksız yakalanmaları ve bunun sonucu yetersizlik yaşamaları olarak açıklanmıştır. Tüm bunların yanında öğrencilerin motivasyonları ve ders katılımlarının sağlanması gibi diğer yükümlülüklerinde öğretmenler tarafından üstlenilmesi nedeniyle bu süreçte yüksek düzeyde sıkıntı çektikleri ifade edilmiştir. Ayrıca araştırmada öğretmenlerin bu süreçte destek almasının bu tür sorunların aşılması açısından önemli olduğu açıklanmaktadır. Öğretmen öğrenci iletişiminde yaşanan sorunlar, ailelerin evde öğrenmeyi destekleyememeleri nedeni ile yanlış öğrenmelerin ortaya çıkması ve uzaktan eğitim sürecine rağmen öğrenmelerin tam olarak gerçekleşmemesi gibi nedenlerin öğretmenlerin kaygı düzeyini yükseltebileceği ifade edilmektedir. Tüm bunların yanında bu süreçte ailelerin çocukların eğitimleri ile ilgili artan kaygıları nedeni ile öğretmenlerden daha fazla ilgi bekledikleri anlaşılmaktadır. Ailelerin yoğun beklentileri de öğretmenler üzerindeki etki ve baskıyı arttırmaktadır (Çetinkaya Aydın, 2020). Bazı öğrencilerin imkânlarının kısıtlı olması nedeniyle derslere erişim sorunları yaşamaları ve öğrencilerle uzaktan iletişim kurmak öğretmenler açısından zor bir süreç oluşturmuş, öğretmenlerin stres durumlarının artmasına neden olabilmektedir. Dolayısıyla öğretmenler öğrencilere uygun eğitim öğretim süreci sağlayamayacakları konusunda kaygı yaşamışlardır (Bakırcı vd., 2023; Yılmaz vd., 2020).

Covid-19 virüsü ile süregelen eğitim öğretim sistemindeki değişimlerin, öğretmenlerin örgütsel yabancılaşma eğilimlerini ve tükenmişlik seviyelerini arttırdığı düşünülebilir (Alparslan vd., 2021). Uzaktan eğitim, her ne kadar toplumlar nezdinde bilinen bir eğitsel araç olarak yıllardır güncelliğini koruyor olsa da, eğitimin dijitalleşmesi için daha önce küresel anlamda ani bir ihtiyaç olmamıştır. Bu sebeple öğretmenlerin pandemi dönemi vasıtasıyla, rol ve yeterliliklerini gözden geçirmeye başlamaları, bu tür bir eğitim safhasını idame ettirmek için yeterli donanıma sahip olup olmadıkları hususunda çelişkiye düşmeleri olasıdır (Örücü vd., 2022). Süreçte yapılan araştırma sonuçları Covid-19 pandemisinin tek başına bile bireylerde tükenmişliğe neden olabildiğini ortaya koymuştur. Bu nedenle öğretmenlerde tükenmişliğin erken dönemde belirlenmesi, tükenmişlik oluşmadan önleyecek çalışmaların yapılmasının önemi ortaya çıkmaktadır. Tüm bunların yanında süreçte ne gibi durumlarla karşılaşılacağı konusundaki belirsizlikler devam etmektedir. Eğitim alanında benzer durumlarda ortaya çıkacak olası senaryoların en olumlu bir şekilde uygulanabilmesi konusunda öğretmenler önemli rol oynamaktadır. Tükenmişlik duyguları yaşayan öğretmenlere kıyasla güçlü öğretmenlerle yürütülecek bir sürecin daha etkili olacağı açıktır (Fidan, 2021). Toplumdaki bireylerin Covid-19 pandemisinin yarattığı etkilerle korku ve kaygı gibi duyguları yaşamaları normal kabul edilmektedir. Ancak yüksek düzeyde endişe ve stres duyguları kişilerin rutin çalışmalarını yapamaz hale gelip günlük yaşam seviyesi düştüğünde bunun sonuçları önemli problemlere neden olabilmektedir. Covid-19 pandemisi ile ortaya çıkan kısıtlamalar, yaşanan stres, tasa, korku, yitim gibi birçok duygu ve olay öğretmenlerde zihinsel ve psikolojik sağlıklarında zararlı etkilere neden olmuştur. Bu

sebeple Covid-19 pandemisinde öğretmenlerde tükenmişliğe neden olabilecek faktörler arasına eklenmiştir. Bunun dışında alanda yapılan çalışmalarda Covid-19 pandemisi tek başına bile tükenmişlik sebebi olarak ortaya çıkmaktadır (Kapçak & Sakız, 2022). Covid-19 pandemisinde genel eğitim sistemindeki öğrencilere benzer şekilde özel gereksinimli öğrencilerin de istenen eğitime seviyesine ulaşamadıkları ve çevrim içi eğitimlerden faydalanamadıkları tespit edilmiştir. Özel gereksinimli öğrencilerin bir taraftan pandeminin değiştirdiği günlük rutinlerine uyum süreci devam ederken diğer yandan dikkat sürelerinin ve öğrenme biçimlerinin farklılaşması gibi nedenler çevrim içi eğitimlerden faydalanamamaları sebepleri olarak gösterilebilir. Tüm bunlar özel eğitim öğretmenlerinin öğrencilerinin dikkatini derse yoğunlaştırmakta, eğitim ve öğretim çalışmalarını devam ettirmekte ve dolayısıyla süreci yönetmekte zorlanmalarına neden olmuştur. Pandemi sürecinde çevrim içi platformların özel gereksinimli öğrencilerin öğrenme yapı ve ihtiyaçlarına uygun olmadığı, rutinlerdeki değişimin öğrencilerde rahatsızlığa neden olduğu, çevrim içi bağlantı problemleri yaşanması ve çoklu yetersizliği olan öğrencilerde sürecin çok daha zor olması, tüm bunlar nedeni ile bireyselleştirilmiş eğitim programlarının (BEP) gereği gibi uygulanmadığı belirtilmiştir. Tüm bunlar nedeni ile ebeveyn ve öğretmenlerin pandemi sürecinde yüksek düzeyde stres ve baskı yaşadıkları da görülmektedir (Küçük Karahan vd., 2022).

Tükenmişlik duyguları içerisinde iş yaşamını sürdüren çalışanlar, mesleğin ve işin gereği gibi icra edemez duruma gelmektedirler. Tükenmişlik, bireylerin yanında örgütler açısından da olumsuz sonuçlar yaratan bir durumdur. Bireysel, yönetsel ve örgütsel bazı tedbir ve düzenlemeler tükenmişlikle baş etmeyi mümkün kılmaktadır. Özellikle yöneticilerin, çalışanların yaşadığı tükenmişliği farkına varması ve ortadan kaldırmak için gerekli olan tedbir ve düzenlemeleri uygulamaya koymaları, konuya ve konunun hassasiyetine ilişkin bilgi seviyelerine bağlıdır (Arı, Bal, 2008). Tükenmişlik gerek bireyler gerekse örgütler açısından önemli sonuçlar ortaya çıkaran bir kavramdır. Bireyler önce içsel olarak yaşadıkları bazı belirti ve durumları daha sonra sonra aile ve iş yaşamına da yansıtılmaktadır (Maslach ve Jackson, 1981:100). Bu çalışma Covid-19 pandemisi gibi olağanüstü koşulların ortaya çıkarabileceği uzaktan eğitim sürecinde özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin yaşayabileceği tükenmişlik durumlarının neler olabileceği konusunda özellikle yöneticiler düzeyinde farkındalık sağlanması ve gerekli tedbir ve düzenlemelerin yapılabilmesi açısından önemlidir. Uzaktan eğitim sürecinde alınacak tedbir ve yapılacak düzenlemeler ile özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik seviyelerinin en aza indirilmesi ve böylece ailevi yaşam kalitelerinin ve mesleki verimliliklerinin yükseltilmesi sağlanacaktır. Bunun da özel eğitim öğrencilerine, ailelerine ve topluma yansıyan olumlu sonuçları olacaktır. Alanda tükenmişlik ile ilgili yürütülen araştırmalar bulunması ile birlikte tükenmişliğin neden olan faktörler sonuçları ve bileşenleri ile ilgili olarak bilimsel temele katkı sağlanması için daha çok araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır (Chirico, 2016). İlgili literatür incelendiğinde Covid-19 pandemisi sürecinde özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin tükenmişliği ile ilgili olarak yeterli araştırmanın bulunmamasıda konu ile ilgili bilimsel literatürü güçlendirmek adına bu konunun araştırılması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu çalışma ile Covid-19 salgını nedeniyle eğitimdeki yeni durumları yaşayan ve bundan sonraki süreçte de özel eğitimde benzer durumları yaşama ihtimali bulunan öğretmenlerin yaşadığı tükenmişlik sendromunun tespitini yapıp gerekli önerileri sunarak bundan sonraki süreç için özel eğitim alanında çalışan öğretmenlere daha sağlıklı bir iş ortamının oluşturulmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Betimsel tasarımda olan bu araştırma Covid-19 pandemisi sürecinde özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Tarama modellerinin çeşitlerinden olan betimsel tarama modeli geniş gruplarla yürütülen, gruptaki bireylerin bir olgu veya olaya ilişkin görüşlerinin, tutumlarının incelendiği, olgu ve olayların betimlenmeye çalışıldığı araştırma türüdür (Karakaya, 2012). Araştırmadan, elde edilen verilere göre araştırma sorularına yanıt aranmaktadır (Kaptan, 1998; Karasar, 2005). Ölçekler, bilimsel çalışmalara konu olarak alınan olay, olgu, nesne ve varlıkların ölçülmek istenilen özelliklerini referans/ göz önünde bulundurularak hazırlanan veri toplama (gözlem) aracıdır. Araştırmaya konu olan bu olay, olgu, nesne ve varlıkların belli özelliklerinin (ölçüme esas) sayısal olarak betimlenmesi/belirlenmesi ölçeklerle mümkün olabilmektedir (Hovardaoglu, 2007). Mevcut durumu betimlemeyi hedefleyen bu çalışmada, özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri ölçülmek istendiğinden ölçek tekniği kullanılmıştır. Bu doğrultuda aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmıştır:

1. Covid-19 pandemisi sürecinde özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin tükenmişlikleri ne düzeydedir?

2. Covid-19 pandemisi sürecinde özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin cinsiyet, görev süresi, çalışılan kurum ve öğrencinin yetersizlik türüne göre tükenmişlik düzeyleri farklılaşmakta mıdır?

Çalışma Grubu/ Evren- Örneklem

Araştırmanın evreni 2021–2022 eğitim öğretim yılında Kırklareli İli, İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı özel eğitim okulları, özel alt sınıflar ve destek eğitim sınıfları, özel rehabilitasyon merkezleri ile Bilim ve Sanat Merkezlerinde görev yapan 359 öğretmenden oluşmaktadır. Örneklem sayısı, güvenilirlik düzeyi %95, hata payı %5 kabul edilerek yapılan hesaplamaya göre 186 kişi olarak belirlendi. Ancak araştırmaya katılmayı kabul etmeyen ya da araştırmanın verileri toplandığı sırada okulda olmayan öğretmen olabileceği göz önüne alınarak 211 öğretmene ulaşılmaya planlandı. “Basit rastlantısal (tesadüfi) örnekleme yöntemi” bu araştırmada örnekleme metodu olarak seçilmiştir. Bu örnekleme metoduna araştırmalarda evrenin tamamına ulaşılmamasının çok zor veya mümkün olmadığı durumlarda başvurulmaktadır (Karasar, 2005). Örnekleme yapılacak birimlerin bu metoda göre örnekleme seçilmede eşit ve bağımsız olma olasılığı bulunmaktadır (Erdoğan ve ark., 2014). Örneklem belirlenmesinde 359 öğretmenin isimleri 1’den 359’a kadar kodlanarak bir torbaya atıldı ve daha sonra bunların içerisinde 211’i torbadan çekilerek örneklem grubu belirlendi.

Araştırmanın örneklemini Kırklareli il merkezi, Lüleburgaz ve Babaeski ilçelerine bağlı özel eğitim okulları, özel alt sınıflar ve destek eğitim sınıfları, özel rehabilitasyon merkezleri ile Bilim ve Sanat Merkezlerinde görev yapan 211 öğretmen oluşturmuştur. Ölçek ve demografik bilgi formu, öğretmenlerin görevli oldukları eğitim kurumlarında, araştırmacı tarafından kurum yöneticileri ile görüşülerek ve gönüllülük esas alınarak doldurulmuştur. Özel eğitim alanında çalışan öğretmenler ile uygun zaman aralıklarında yüz yüze görüşülmüş “Demografik Bilgi Formu ve “Maslach Tükenmişlik Envanteri Genel Formu” doldurmaları sağlanmıştır. Özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin sosyo-demografik özelliklerine ait bilgiler Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1.

Katılımcılara ilişkin sosyo-demografik özelliklerin dağılımları

Değişkenler	Grup	Frekans(n)	Yüzde(%)
Cinsiyet	Kadın	164	%77,7
	Erkek	47	%22,3
Kıdem	1-5 yıl	120	%56,9
	6-10 yıl	51	%24,2
	11-15 yıl	27	%12,8
	16-20 yıl	11	%5,2
	20 yıl üstü	2	%0,9
	Öğrenim	Önlisans	34
Lisans		156	%73,9
Yüksek Lisans		18	%8,5
Doktora		3	%1,4
Görev yaptığı kademe	1.kademe	81	%38,4
	2.kademe	59	%28,0
	3.kademe	56	%26,5
	BİLSEM	15	%7,1
Öğrencinin Engel Türü	OSB-Zihinsel Yetersizlik	184	%87,2
	DHB-ÖÖG	7	%3,3
	İşitme-Görme-Fiziksel Yetersizlik	3	%1,4
	Üstün potansiyelli	15	%7,1
	Diğer*	2	%0,9
Okul Türü	Devlet Okulu	173	%82,0
	Özel Rehabilitasyon Merkezi	38	%18,0
	Öğrenci Sayısı	0-5	173
	6-15	33	%15,6
	16 ve üzeri	5	%2,4
Toplam		211	%100,0

*diğer: Çoklu yetersizlikler, dil konuşma güçlükleri, süregelen hastalıklar

Tablo 1 incelendiğinde, araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğunun (%77,7) kadın ve %56,9'unun 1-5 yıl mesleki kıdemde olduğu gösterilmektedir. Katılımcıların %73,9'unun lisans mezunu olduğu ve %38,4'ünün 1.kademede görev yaptığı bildirilmektedir. Öğretmenlerin büyük çoğunluğu (%87,2) Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB)-Zihinsel Yetersizlik olan öğrenciler ile çalışmaktadır. Devlet okulunda çalışan öğretmenlerin sayısının (%82,0) daha fazla olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin çoğunlukla (%82,0) 0-5 arası öğrencilerle çalıştığı anlaşılmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Verilerin toplanmasında araştırmacı tarafından literatür doğrultusunda hazırlanan sosyo-demografik bilgi formu ve Schaufeli vd. (1996) tarafından geliştirilen Maslach Tükenmişlik Envanteri-Genel Formu kullanılmış olup, ölçekle ilgili yazılı izin mail yoluyla alınmıştır.

Sosyo-demografik bilgi formu: Araştırmacı tarafından literatür doğrultusunda hazırlanan demografik bilgi formu, öğretmene ait medeni durum, kıdem, öğrenim durumu, görev yapılan kademe, öğrencilerin engel türü, çalışılan okul türü, sınıftaki öğrenci sayısı gibi soruları içeren yedi maddeden oluşmaktadır.

Maslach Tükenmişlik Envanteri-Genel Formu (MTE-GF): MTE-GF, Schaufeli vd. (1996) tarafından geliştirilmiştir. MTE - GF'nin orijinal formu yedi dereceden, 16 maddeden ve üç alt kategoriden oluşmuş Likert tipi bir ölçektir. Bu alt kategorilerden tükenme alt kategorisi 5 maddeden, duyarsızlaşma alt kategorisi 5 maddeden ve yetkinlik alt kategorisinde toplam 6 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin maddeleri "0-hiçbir zaman" ve "6-her zaman" aralıklarında puan almaktadır. Tükenme ve duyarsızlaşma alt kategorilerinden alınacak yüksek puan, yetkinlik (ters puanlanmaktadır) alt ölçeğinden aşılacak düşük puan tükenmişliği açıklamaktadır. Puanlar hesaplanırken, çalışmaya katılan her bir kişi için üç ayrı kategori içinde tükenmişlik puanı hesabı yapılmaktadır (Gündüz vd., 2013). Ölçeğin Türkçe uyarlaması ve geçerlik güvenilirlik çalışması Çapri (2006) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliği için yapılan faktör analizi sonucunda, orijinal ölçeğe benzer sonuçlar elde edilmiştir. Ölçeğin güvenilirliğini kanıtlamak için bulunan Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı $\alpha=0,93$ olarak tespit edilmiştir. Test tekrar test güvenilirlik katsayısı ise öğretmen grubu için 0,83 olarak bulunmuştur. Ölçeğin Türkçe Formu'nun tükenmişliği ölçebilecek düzeyde yeterince yüksek geçerlik ve güvenilirliğe sahip olduğu söylenebilir. (Çapri, 2006). Araştırmamızda ise ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı $\alpha=0,89$ olarak hesaplanmıştır.

Tablo 2'de Cronbach alfa katsayısına 0 ile 1 arasında değer verilmektedir. Katsayı 1'e yaklaşıncı güvenilirlik artmakta, 0'a yaklaşıncı azalmaktadır. Cronbach alfa katsayısı; $<0,40$ ise ölçek güvenilir değil, $0,40-0,60$ arasında ise ölçek düşük güvenilir, $0,60-0,80$ arasında ise orta derecede güvenilir, $>0,80$ ise yüksek derecede güvenilir yorumu yapılmaktadır. Duyarsızlaşma alt boyutunun orta derecede güvenilir, Tükenmişlik Ölçeği, Tükenme ve Yetkinlik alt boyutlarının ise yüksek derecede güvenilir olduğu sonucuna varılmıştır (Tablo 2).

Tablo 2.

Tükenmişlik ölçeğinin toplam ve alt boyutlarının güvenilirlik (cronbach- α) katsayıları

Tükenmişlik Ölçeği	n	Cronbach- α Katsayısı
Tükenme	5	,838
Duyarsızlaşma	4	,795
Yetkinlik	6	,842
Toplam	15	,893

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma verilerinin analizleri SPSS paket programı kullanılarak yapılmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistiksel yöntemleri olarak sayı, yüzde, ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerler kullanılmıştır. Anket formunda yer alan Sosyo-demografik bilgilerdeki maddelere ait frekans tabloları sayı ve yüzde verecek biçimde oluşturulup yorumlanmıştır. Tükenmişlik Ölçeği ve ilgili alt boyutlarına (Tükenme, Duyarsızlaşma, Yetkinlik) ait güvenilirliği (iç tutarlılığı)

değerlendirmek için Cronbach's Alpha Katsayıları hesaplanmıştır. Tükenmişlik ölçeği ve ilgili alt boyutlara (Tükenme, Duyarsızlaşma, Yetkinlik) ait ortalama puan, standart sapma, minimum ve maksimum değerler hesaplanmıştır. Tükenmişlik ölçeği ve alt boyut skorlarının normal dağılıma uygunluğu $n>50$ olduğu için Kolgomorov Smirnov test ile incelenmiştir. Tükenmişlik Ölçeği ve alt boyutlar arasındaki ilişkinin araştırılabilmesi için Spearman Korelasyon Analizi uygulanmıştır. İlgili demografik bilgiler ile Tükenmişlik ölçeği ve alt boyutları arasındaki ilişkiler için uygun istatistiksel yöntemler (2 kategori için Mann-Whitney U Test, 3 ve daha fazla kategori için Kruskal-Wallis H testi) kullanılarak %95 güven düzeyinde ($\alpha=0,05$) araştırılmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmanın bazı sınırlılıkları vardır. İlk olarak çalışma Kırklareli il merkezi, Lüleburgaz ve Babaeski ilçelerine bağlı özel eğitim alanındaki okul ve kurumlarda ve Bilim Sanat Merkezlerinde görev yapan öğretmenler ile sınırlıdır. Bu nedenle tüm evreni temsil etmede yetersiz kalmaktadır. İkinci olarak veriler özel eğitim okul ve kurumlarında ve BİLSEM'lerde çalışan öğretmenlerin genel olarak genel eğitim alanında çalışan öğretmenlere göre sayılarının az olmasıdır. Bu nedenle bu sonuçlar tüm ülkeye genellenememektedir. Üçüncü olarak araştırma sonuçları çalışmaya gönüllü katılan öğretmenlerin verdiği yanıtların doğruluğu ile sınırlıdır. Ancak tüm evrene ulaşılmasının zorluğu nedeni ile basit rastlantısal (tesadüfi) örnekleme yönteminden biri olan kura yöntemi ile eşit ve bağımsız olma olasılığı yüksek olarak seçilen 211 öğretmen sayısına ulaşılması araştırmanın güçlü yönü olarak sayılabilir.

Araştırmanın Etik İzinleri

Bu çalışmada araştırma etiği ilkelerine uyulmuş olup, çalışmaya başlamadan önce bir üniversitenin etik kurulundan etik kurul izinleri alınmıştır.

BULGULAR

Maslach Tükenmişlik Envanteri Geliştirilmiş Formundaki tükenmişlik ölçeğinin toplam minimum ve maksimum puanları 1,00 ile 3,93 arasında değerler almakta olup bu araştırma sonucuna göre Covid-19 pandemisi sürecinde özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik ölçeğinin toplam puan ortalaması $1,98\pm 0,65$ 'dir. İlgili ölçeğin puanlanmasına baktığımızda tükenme ve duyarsızlaşma alt kategorilerindeki yüksek puanlar, yetkinlik (ters puanlanmaktadır) alt kategorisindeki düşük puanlar tükenmişliği ifade etmektedir. Söz konusu ortalama, ilgili envanterin likert aralığındaki tükenmişlik yaşantılarının hiçbir zaman ve bazen sıklıkları arasında gerçekleştiği (1,98) söz konusu sıklık ise tükenmişlik yaşanmadığını göstermektedir.

Bu çalışmada alt boyutların minimum ve maksimum puanlarına bakıldığında ise; tükenme boyutunda puan 1,00 ile 4,40 arasında değişmekte olup; tükenme alt boyutunun puan ortalaması $1,99\pm 0,79$ 'dur. İlgili envanterin eşik değerleri incelendiğinde ise ilgili ortalamanın "normal" olduğu seviyede olduğu görülmektedir. Ölçekte duyarsızlaşma alt boyutunun minimum ve maksimum puanı 1,00 ile 5,00 arasında değişmekte olup; duyarsızlaşma alt boyutunun puan ortalaması $1,67\pm 0,75$ 'dir. Ölçeğin eşik değerleri göz önünde bulundurulduğunda ilgili ortalamanın "normal" seviyede olduğu anlaşılmaktadır.

Ölçekte yetkinlik alt boyutunun minimum ve maksimum puanları 1,00 ile 5,00 arasında değişmekte olup yetkinlik boyutu puan ortalaması $2,18\pm 0,82$ 'dir. Envanterin bu alt boyutunun eşik değerine bakıldığında özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin pandemi sürecinde bu alt boyutta tükenme yaşadıkları anlaşılmaktadır.

Covid- 19 pandemisi sürecinde özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin Maslach Tükenmişlik Ölçeği'ne verdikleri cevaplar doğrultusunda ortaya çıkan ortalama ve standart sapma ve minimum ve maksimum değerleri Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3.

Covid- 19 pandemisi sürecinde özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin tükenmişliğin alt boyutlarına ve tükenmişliğin toplam puanına yönelik betimsel analiz sonuçları

Boyut/Ölçek Toplam	Ort ± S.Sapma	Min	Max
Tükenme	1,99 ± 0,79	1,00	4,40
Duyarsızlaşma	1,67 ± 0,75	1,00	5,00
Yetkinlik	2,18 ± 0,82	1,00	5,00
Tükenmişlik Ölçeği Toplam	1,98 ± 0,65	1,00	3,93

Tablo 3’te görüldüğü üzere, öğretmenlerin Ölçeğin Tükenme alt boyutunun puan ortalaması $1,99 \pm 0,79$, Duyarsızlaşma alt boyutunun puan ortalaması $1,67 \pm 0,75$, Yetkinlik alt boyutunun puan ortalaması $2,18 \pm 0,82$ ve Tükenmişlik ölçeğinin toplam puan ortalaması $1,98 \pm 0,65$ olarak hesaplanmıştır (Tablo 3). İstatiksel analiz sonuçlarına göre ilgili envanterin likert aralığındaki tükenmişlik yaşantılarının hiçbir zaman ve bazen sıklıkları arasında gerçekleştiği (1,98) bu sonuç ise toplam puan ortalamasına göre pandemi sürecinde özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin genel olarak tükenmişlik yaşamadığını göstermektedir. Sonuçlar istatistiksel olarak incelendiğinde ilgili envanterin tükenme boyutundaki puanlar 1,00 ile 4,40 arasında değişmekte olup; tükenme alt boyutundan elde edilen puan ortalaması $1,99 \pm 0,79$ ’dur. İlgili envanterin eşik değerleri göz önüne alındığında ise ilgili ortalamanın “normal” seviyede olduğu ve bu boyutla ilgili tükenmişlik yaşantısını ifade etmediği görülmektedir. Ölçekte duyarsızlaşma alt boyutunun minimum ve maksimum puanı 1,00 ile 5,00 arasında değişmekte olup; duyarsızlaşma alt boyutundan elde edilen puan ortalaması $1,67 \pm 0,75$ ’dir. Ölçeğin eşik değerlerine göre sonuçlar değerlendirildiğinde ilgili ortalamanın “normal” seviyede olduğu ve bu boyutla ilgili tükenmişlik yaşantısını ifade etmediği görülmektedir. Yetkinlik alt boyutunun minimum ve maksimum puanları 1,00 ile 5,00 arasında değişmekte olup bu araştırmada yetkinlik boyutu puan ortalaması $2,18 \pm 0,82$ olarak tespit edilmiştir. Bu alt boyutunun eşik değerine göre özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin pandemi sürecinde yetkinlik alt boyutunda tükenme yaşadıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 4

Tükenmişlik ölçeği ve alt boyutları ile demografik bilgilerin karşılaştırılması

		Tükenme	Duyarsızlaşma	Yetkinlik	Tükenmişlik Ölçeği
Cinsiyet	Kadın (n=164)	1,97±0,8	1,66±0,76	2,12±0,78	1,95±0,64
	Erkek (n=47)	2,07±0,75	1,71±0,69	2,4±0,93	2,11±0,71
		z = -1,103	z = -,851	z = -1,812	z = -1,357
		p = ,270	p = ,395	p = ,070	p = ,175
Kıdem	1-5 yıl (n=120)	1,97±0,78	1,58±0,68	2,17±0,8	1,95±0,61
	6-10 yıl (n=51)	2,04±0,84	1,79±0,93	2,2±0,86	2,04±0,78
	11-15 yıl (n=27)	2,16±0,77	1,92±0,65	2,22±0,86	2,12±0,57
	16-20 yıl (n=11)	1,58±0,6	1,48±0,52	2,08±0,96	1,75±0,65
	20 yıl üstü (n=2)	2,3±1,56	1,88±1,24	2,25±0,59	2,17±1,08
		$\chi^2 = 5,361$ p = ,252	$\chi^2 = 7,928$ p = ,094	$\chi^2 = ,357$ p = ,986	$\chi^2 = 3,695$ p = ,449
Öğrenim	Önlisans (n=34)	1,84±0,84	1,69±0,87	2,21±0,79	1,95±0,65
	Lisans (n=156)	2,04±0,78	1,69±0,73	2,22±0,84	2,02±0,67
	Yükseklisans (n=18)	1,92±0,77	1,47±0,68	1,77±0,54	1,74±0,47
	Doktora (n=3)	1,8±0,69	1,58±0,63	2,39±1,42	1,98±0,94
		$\chi^2 = 3,264$ p = ,353	$\chi^2 = 2,343$ p = ,504	$\chi^2 = 4,846$ p = ,183	$\chi^2 = 2,828$ p = ,419
Görev yaptığı	1.kademe (n=81)	1,92±0,71	1,65±0,7	2,22±0,83	1,97±0,64
	2.kademe (n=59)	2,2±0,91	1,86±0,87	2,33±0,82	2,16±0,69
Kadame	3.kademe (n=56)	1,95±0,78	1,52±0,67	1,99±0,78	1,85±0,63
	Bilsem (n=15)	1,75±0,55	1,6±0,62	2,1±0,88	1,85±0,57
		$\chi^2 = 4,444$ p = ,217	$\chi^2 = 5,582$ p = ,134	$\chi^2 = 5,360$ p = ,147	$\chi^2 = 6,843$ p = ,077

Tablo 4 devamı

Tükenmişlik ölçeği ve alt boyutları ile demografik bilgilerin karşılaştırılması

		Tükenme	Duyarsızlaşma	Yetkinlik	Tükenmişlik Ölçeği
Engel Türü	OSB Zihinsel (n=184)	2,01±0,8	1,67±0,76	2,18±0,82	1,99±0,66
	DHB ÖÖG (n=7)	2,37±0,98	1,79±0,8	2,36±0,99	2,21±0,85
	İşitme Görme Fiziksel (n=3)	1,33±0,31	1,33±0,29	1,72±0,98	1,49±0,5
	Üstün (n=15)	1,75±0,55	1,6±0,62	2,1±0,88	1,85±0,57
	Diğer (n=2)	2,3±0,14	2±0	2,67±0,24	2,37±0,14
		$\chi^2 = 5,686$ p = ,224	$\chi^2 = 1,835$ p = ,766	$\chi^2 = 2,691$ p = ,611	$\chi^2 = 4,113$ p = ,391
Okul Türü	Devlet (n=173)	1,96±0,77	1,69±0,75	2,15±0,8	1,97±0,64
	Özel Rehabilitasyon (n=38)	2,14±0,87	1,6±0,74	2,31±0,92	2,06±0,7
		z = -1,094 p = ,274	z = -,974 p = ,330	z = -,922 p = ,356	z = -,769 p = ,442
Öğrenci Sayısı	0-5 öğrenci (n=173)	2,01±0,79	1,69±0,77	2,16±0,82	1,98±0,66
	6-15 öğrenci (n=33)	1,96±0,8	1,59±0,63	2,19±0,67	1,95±0,57
	16'dan fazla öğrenci (n=5)	1,68±0,69	1,55±0,57	3±1,5	2,17±0,96
		$\chi^2 = ,155$ p = ,694	$\chi^2 = ,198$ p = ,656	$\chi^2 = ,316$ p = ,574	$\chi^2 = ,025$ p = ,873

Tablo 4'te görüldüğü üzere varsayımlar test edildikten sonra uygulanan uygun istatistiksel analizlerin (2 kategori için Mann-Whitney U Test, 3 ve daha fazla kategori için Kruskal-Wallis H testi) sonuçlarına göre; öğretmenlerin genel tükenmişlik düzeylerinin; cinsiyet, medeni durum, öğrenim durumu, mesleki kıdem, görev yaptığı kademe, engel türü, okul türü ve öğrenci sayısı değişkenleri açısından anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir. Araştırma sonucunda tüm p değerleri 0,05'ten büyük olduğu için yokluk hipotezi kabul edilmekte yani ölçek ve alt boyut puan ortalamaları katılımcıların ilgili sosyo-demografik bilgilerine göre farklılaşmamaktadır.

Tablo 4 incelendiğinde, cinsiyet değişkenine göre p değeri göz önünde bulundurulduğunda (p=,175) her üç boyutta da kadın ve erkekler arasında bir farklılaşmanın olmadığı anlaşılmaktadır. Kıdem değişkenine göre p değeri göz önünde bulundurulduğunda (p=,449) her üç boyutta da bir farklılaşmanın olmadığı anlaşılmaktadır, Öğrenim değişkenine göre p değeri göz önünde bulundurulduğunda (p=,419) her üç boyutta da bir farklılaşmanın olmadığı anlaşılmaktadır, Görev yaptığı kademe değişkenine göre p değeri göz önünde bulundurulduğunda (p=,0,77) her üç boyutta da bir farklılaşmanın olmadığı anlaşılmaktadır, Engel türü değişkenine göre p değeri göz önünde bulundurulduğunda (p=,391) her üç boyutta da bir farklılaşmanın olmadığı anlaşılmaktadır, Okul türü değişkenine göre p değeri göz önünde bulundurulduğunda (p=,442) her üç boyutta da bir farklılaşmanın olmadığı anlaşılmaktadır, Öğrenci sayısı değişkenine göre p değeri göz önünde bulundurulduğunda (p=,873) her üç boyutta da bir farklılaşmanın olmadığı anlaşılmaktadır. Sonuçlar Covid-19 pandemisi sürecinde özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin ilgili sosyo-demografik değişkenlere göre tükenmişlik düzeylerinin farklılaşmadığını göstermektedir.

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Tartışma

Covid-19 pandemisi sürecinde özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin belirlenmesinin amaçlandığı bu çalışmada tükenmişlik ölçeğinin toplam puan ortalamasına (1,98±0,65) göre pandemi döneminde özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin genel olarak tükenmişlik yaşamadıkları, tükenme (1,99±0,79) ve duyarsızlaşma (1,67±0,75) alt boyutlarındaki tükenmişlik yaşantılarının normal düzeyde olduğu bu boyutlarla ilgili tükenme yaşamadıkları, yetkinlik alt boyutundaki puan ortalamalarına göre ise (2,18±0,82) bu boyutta tükenmişlik yaşadıkları ve ölçek alt boyut puan ortalamalarının (cinsiyet, kıdem, öğrenim durumu, çalışılan kademe, engel türü, okul türü, öğrenci sayısı) katılımcıların demografik bilgilerine göre farklılaşmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Bu araştırmadan elde edilen sonuçlardan biri pandemi sürecinde özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik ve duyarsızlaşma boyutlarında tükenmişlik yaşamadıkları idi. Literatürdeki benzer araştırmalar incelendiğinde;

Yapılan bir araştırmada öğretmenlerin duygusal tükenmişlik ve duyarsızlaşma alt boyutlarında orta düzeyde, kişisel başarı alt boyutunda ise yüksek düzeyde tükenmişlik yaşadıkları görüldükten genel tükenmişlik ortalamasında ise orta düzeyde tükenmişlik yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır (Ay & Aksu, 2023). Güler ve Yöndem (2021)'in çalışmalarında Covid-19 salgınından birçok meslek grubu gibi öğretmenlerinde hem psikolojik sağlıklı hem tükenmişlik olarak etkilendiğini ancak bu etkinin çok yoğun olmadığının sonucuna ulaşmışlardır. Yapılan başka bir araştırmada pandemi sürecinde öğretmenlerin genel tükenmişlik düzeyinin normal olarak tespit edilmiş bu sonuç, öğretmenlerin öğrencileri ve velilerle iletişim ve etkileşimi sürdürebilmesinin; öğretmenlik sorumluluklarını yerine getirme motivasyonu; süreçte meydana gelen zorlayıcı koşullara rağmen güdülenerek öğretmenlik yapma isteklerinin, öğrencilere bu süreçte de bir şeyler katma düşünceleri ve mesleği sürdürme konusundaki güdülenmişliklerinin etkilemiş olabileceği düşünölmüştür (Kapçak & Sakız, 2022). Karabaę vd.'nin (2018) araştırma sonuçları eğitimde mevcut teknolojilere ulaşabilen ve bu teknolojileri süreçte kullanabilen öğretmenlerin eğitim sürecine daha fazla motive olabileceğini göstermektedir. Pandemi sürecinin ortaya çıkardığı çevrim içi eğitim gibi yeni süreçlerle uyumlu bir şekilde çalıştığını düşünen öğretmenler ise bu yeni sistemde verimliliğin yavaşça yükseleceğini düşünmektedirler. Bu da öğretmenlerde tükenmişliğe yol ačan faktörlerin azalmasına neden olarak öğretmenlerin psikolojik sağlığına olumlu etkiler yapmaktadır (Kapçak & Sakız, 2022). Yapılan diğer bir araştırmada EBA uygulamasına yüklenen videoların özenle seçilmesi ve EBA TV'nin hızlı bir şekilde uygulamaya girmesi, ödev kontrolünün hızlı bir şekilde yapılabilmesi gibi hususlar öğretmenler tarafından materyal ve yardımcı teknolojinin öğrencilere sağladığı faydalar olarak belirtilmiştir (Mengi & Alpdoğan, 2020). Pandemi sürecinde kaynaştırma öğrencileri ile ilgili yapılan bir diğer araştırma sonuçları öğretmenlerin ders sürecinde teknolojik alteleri kaynaştırma öğrencileri ile birlikte kullandıkları ve bu durumun öğrencilere olumlu katkıları olduğunu belirttikleri sonuçlarına ulaşılmıştır (Ertekin, 2022). Pandemi sürecinde öğretmenlerin çevrim içi eğitimle ilgili görüşlerinin incelendiği bir diğer araştırmada uzaktan eğitimin küresel pandemi şartlarında değişik eğitim fırsatlarına olanak vermesi, yüz yüze eğitimi destekleyebilmesi ve zaman ve mekan tasarrufuna imkan vermesi gibi faydalı taraflarının olduğu sonuçları elde edilmiştir (Demir & Kale, 2020). Uzaktan eğitim sürecinde üstün potansiyelli öğrencilerle ilgili yapılan bir araştırma sonuçları ise öğretmenlerin derslerde görsel malzemeler, eğitici oyunlar, animasyonlar ve çeşitli Web 2 araçları kullanarak ders etkinliklerinin zenginleştirdikleri, derslerin çevrim içi olması nedeni ile farklı yöntem ve tekniklere yer verdikleri, özellikle üstün potansiyelli öğrencilerin ekranlarına göre ilgi düzeylerinin ve öğrenme hızlarının yüksek olması gibi nedenlerle öğretmenlerin ders için hazırlık ve planlama çalışmalarına uzun süre uğraşmak zorunda kaldıkları sonuçları elde edilmiştir (Bayram & Çakmak, 2022). Dięer bir araştırma sonucu incelendiğinde üstün potansiyelli öğrencilerin otonom ve özgürlükçü yapıları, bilgiyi sevmeleri, meraklı ve yeni bilgiler öğrenmeye açık olmaları, teknolojiye olan yatkınlıkları, geniş ilgi alanları ve yüksek motivasyon düzeyi gibi nedenlerle uzaktan eğitime daha yatkın oldukları sonuçları elde edilmiştir (Alpaslan, 2020). Covid-19 pandemi sürecinde üstün potansiyelli öğrenciler ile ilgili yapılan bir başka araştırma da ise BİLSEM'de görev yapan öğretmenlerin uzaktan eğitimde gerekli eğitim teknolojilerini kullanabilecek donanıma sahip oldukları BİLSEM'deki ders çalışmalarının uzaktan eğitim ile sürdürölebileceğine ilişkin sonuçlar elde edilmiştir (Bayram & Çakmak 2022).

Bu araştırmadan elde edilen sonuçlardan biri de, pandemi sürecinde özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin yetkinlik alt boyutunda tükenmişlik yaşamaları idi. Literatürdeki benzer araştırmalar incelendiğinde;

Yapılan bir araştırmada öğretmenler yüz yüze eğitimlerde bile özel gereksinimli öğrenciler ile iletişim kurmakta zorlandıklarını, çevrim içi öğrenmelerde öğrencilerine nasıl destek sunacaklarına dair bilgilerinin yetersiz olduğunu ifade etmişlerdir. Bu durumun da öğretmenlerde kaygı ve stres artışına neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Toquero, 2021). Bir diğer araştırmada pandemi sürecinde öğretmenlerin yüz yüze eğitime kıyasla uzaktan eğitim sürecinde daha fazla yoruldukları ve iş yüklerinin arttığı sonucuna ulaşılmıştır (Lukkari, 2021; Metin vd., 2021). Benzer araştırma sonuçları incelendiğinde öğrencilerin pandemi döneminde uzaktan eğitim sürecinde uyumsuz ve disiplinsiz davranışlar sergiledikleri, derste farklı kullanıcı adları kullanıp dersi sabote ettikleri ettikleri, öğretmenlerin on line eğitimde ölçme ve değerlendirmeyi gereği gibi yapamadıkları sonuçlarına ulaşılmıştır (Akyıldız vd., 2022). Pandemi sürecinde öğretmen yaşantılarına yer verilen diğer bir çalışmada, öğrencilerden uzaklaşma, sosyalleşememe, öğrencilerin gerekli çabayı göstermemesi, derslere ilgi göstermeme ve derslere yetersiz katılımın öğretmenlerin işini en çok zorlaştıran faktörler olduğu tespit edilmiştir (Yılmaz & Konan, 2021). Iwai (2021) tarafından yapılan çalışmada Covid-19 pandemisi sırasında çevrim içi öğrenme üzerine etkileri incelenmiştir. Araştırmada pandemi sürecinde rutin uzaktan eğitim sırasında yaşanan problemler dışında başka problemlerinde de ortaya çıkacağı vurgulanmıştır. Buna göre süreçte yoğun olarak kullanılan Zoom

gibi programlara hızlı geçişin özellikle internet ve bilgisayar deneyimi pek olmayan öğretmenleri zorluklara sürüklediği, bir mikrofon ve ekran kullanılarak yapılan sınıf yönetiminin oldukça zor olduğu ve öğretmenlerin birçoğunun derslerini yürütemedikleri açıklanmıştır. Burke ve Dempsey (2020) tarafından İrlanda’da yapılan araştırmada uzaktan eğitim sürecinde öğretmenlerin çevrim içi öğrenimi sağlama konusunda kendilerini baskı altında hissettikleri ve yüz yüze eğitime dönüldüğünde müfredatı yetiştirememeye kaygısı taşıdıkları belirlenmiştir. Kurt ve Erden’in (2020) pandemi sürecinde özel gereksinimli öğrenciler ile ilgili yaptıkları araştırmalarında özel gereksinimli öğrenciler ile çalışan özel eğitim öğretmenlerinin pandemi sürecinden olumsuz etkilendiği ortaya çıkmıştır. Bu etkiler: Öğretmenlerin sürece hazırlıksız yakalanmaları nedeni ile mesleki yetersizlik duyguları yaşadıkları, yoğun stres yaşadıkları, çevrim içi eğitim sürecinde deneyimsiz oldukları şeklinde açıklanmaktadır. Ayrıca çevrim içi eğitim sürecinde öğrencilerde öğrenme eksiklerinin ortaya çıkması gibi nedenlerden dolayı sters seviyesinin arttığı ve ayrıca ailelerin pandemi sürecinde eğitimle ilgili artan endişeleri sebebiyle öğretmenlerden çocuklara ve eğitim çalışmalarına dönük daha fazla ilgi beklentileri gibi faktörlerin öğretmenleri bu süreçte olumsuz olarak etkilediğini ifade etmişlerdir. Yapılan bir başka çalışmada özel gereksinimi olan çocuklar alanında çalışan öğretmenlerin Covid-19 pandemisinde yaşadığı sağlık anksiyetesinin tükenmişliği önemli derecede etkilediği tespit edilmiştir. Araştırmada özel gereksinimli çocuklar alanında çalışan öğretmenlerin sağlık anksiyetesinin arttıkça tükenmişlik düzeylerinin de arttığı tespit edilmiştir (Turan & Akkaynak, 2021). Diğer bir araştırmada kamu kurumunda çalışan öğretmenlerin pandemi sürecinden önce teknoloji okuryazarlık beceri düzeylerinin düşük olduğu, bu durumun ise uzaktan eğitim sürecine olumsuz olarak yansıdığı tespit edilmiştir. İlgili araştırmada uzaktan eğitim sürecinde öğretmenlerin kısmen yetersizlik duygusu yaşamalarına, teknoloji kullanımında karşılaştıkları yetersizliklerin neden olduğu belirtilmektedir (Can, 2020). Bir başka araştırmada özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin uzaktan eğitimi tercih etmedikleri, öğrenciler arasındaki bireysel farklılıklar, materyal kullanılamaması, donanım ve internet alt yapısı sorunlarının uzaktan eğitimde yaşadıkları en büyük problemler olduğu sonuçları elde edilmiştir (Ünay vd., 2021). Pandemi sürecinde BİLSEM üzerinde yapılan bir araştırmada ise ölçme değerlendirmeyle ilgili sorunlar, iletişim sıkıntıları, bilimsel araştırma yapmayla ilgili sıkıntılar ve kazanımların uzaktan eğitim ile uyumsuzluğunun BİLSEM öğretmenlerinin süreçte yaşadıkları önemli problemler olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır (Sarı vd., 2023).

Sonuç

Araştırma sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde Covid-19 pandemisi sürecinde özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin mesleklerini uygulamaya devam edebilmeleri, öğrencilerle iletişim kurabilmeleri, öğrencilerini destekleme motivasyonlarının devam etmesi gibi nedenlerle tükenmişlik ve duyarsızlaşma alt boyutlarında tükenme yaşamadıkları; yetkinlik alt boyutunda ise aniden ortaya çıkan bu duruma öğretmenlerin hazırlıksız yakalanmaları, çevrim içi eğitim konusundaki deneyimsizlikleri, teknolojik okur-yazarlık becerilerinin uzaktan eğitim sürecinde yetersiz kalması, çevrim içi sınıf yönetiminin zorlaşması, öğrencilerle iletişim ve ders işleme yöntemlerinin değişikliğe uğraması, özel gereksinimli öğrencilerin dikkat süresi ve öğrenme biçimlerinin farklı olması, donanım ve internet alt yapısından kaynaklı sorunlar gibi nedenlerin sebep olmuş olabileceği düşünülmektedir.

Öneriler

Özel eğitim alanında çalışan öğretmenlere özel eğitimde uzaktan eğitim ve teknoloji kullanımı gibi konularda dijital yeterliliklerini arttıracak eğitimler verilmesi, tekrar benzer bir durumun yaşanma ihtimaline karşılık, özel eğitim öğrencileri için ilgili videoların oluşturulması, ailelerin ve öğretmenlerin uzaktan eğitim süreçlerine hazırlanması ve uzaktan eğitimle ilgili teknolojik süreçlerin gerektirdiği alt yapının oluşturulmasına dönük çalışmaların yürütülmesi, özel eğitim sürecinde uzaktan eğitimde kullanılacak eğitsel içeriklerin öğrencilerin gereksinimlerine ve bireysel özelliklerine uygun hâle getirilecek şekilde gerekli düzenlemelerin yapılması önerilir.

KAYNAKÇA

Alpaslan, M (2020). Öğretim Üyelerinin Özel Yeteneklilerin Eğitiminde Uzaktan Eğitimin Kullanımına Yönelik Görüşleri. Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi, 6(1), 126-147. https://dergipark.org.tr/pub/auad/issue/55639/761315#article_cite

- Arı, G. S., & Bal, E. Ç. (2008). Tükenmişlik Kavramı: Birey ve Örgütler Açısından Önemi. *Yönetim Ve Ekonomi Dergisi*, 15(1), 131-148. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/145983>
- Akyıldız, İ., Akgül, H., & Topçuoğlu Ünal, F. (2022). Uzaktan eğitim sürecinde öğretmen-öğrenci iletişiminin öğretmen görüşleri bağlamında incelenmesi. *International Journal of Language Academy*, 10(1), 198-211. <http://doi.org/10.29228/ijla.57299>
- Akyürek, M. İ. (2020). Öğretmenlerde tükenmişlik. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37, 35-47. DOI: <http://dx.doi.org/10.14582/DUZGEF.2020.138>
- Ay, F. & Aksu, T. (2023). Examining teachers job satisfaction and burnout levels during the covid-19 pandemic, *International Journal of Educational Research*, 14(2), 365-383. DOI: <https://doi.org/10.19160/e-ijer.124656>.
- Bakırcı, H., Ertuş Tunç, Ü., & Cengiz, E. (2023). Uzaktan eğitim aracılığıyla işlenen fen bilimleri dersine yönelik beşinci sınıf öğrencilerinin görüşleri. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 14(1), 171-186. DOI: <https://doi.org/10.19160/e-ijer.1212400>
- Bayram, Z. & Çakmak, M.A. (2022). "Uzaktan Eğitim Sürecinde Özel Yetenekli Öğrencilerle Sosyal Bilgiler Eğitimi Öğretmen Görüşleri" *International Social Sciences Studies Journal*, (e-ISSN:2587- 1587) Vol:8, Issue:97; pp:1308-1318 DOI : 10.29228/sss.61151
- Burke, J., & Majella, D.(2020) COVID-19 Practice in Primary schools in Ireland Report Ireland: National University of Ireland Maynooth, Covid-19 Best Practice Primary Schools, <https://www.into.ie/app/uploads/2020/04/Covid-19-Practice-in-Primary-Schools-Report.pdf>
- Can, E. (2020). Koronavirüs (COVID-19) pandemisi ve pedagojik yansımaları: Türkiye’de açık ve uzaktan eğitim uygulamaları. *Açık öğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 6 (2), 11-53 https://dergipark.org.tr/tr/pub/auad/issue/55662/761354#article_cite
- Çapri, B.(2006). Tükenmişlik Ölçeğinin Türkçe Uyarlaması: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, Haziran 2006, ss. 62-77 <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/161006>
- Çetin, F., Basım, H. N., & Aydoğan, O. (2011). Örgütsel Bağlılığın Tükenmişlik İle İlişkisi: Öğretmenler Üzerine Bir Araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(25), 61-70. https://dergipark.org.tr/tr/pub/susbed/issue/61802/924469#article_cite
- Çetinkaya Aydın, G. (2020). COVID19 Salgını Sürecinde Öğretmenler. *Tedmem*. <https://tedmem.org/covid19/covid-19-salgini-surecinde-ogretmenler>, Son erişim tarihi: 01 Mayıs 2020.
- Chirico, F. (2016). Job stres models for predicting burnout syndrome: A review. *Annali Dell'Istituto Superiore di Sanità*, 52(3), 443-456. http://doi.org/10.4415/ANN_16_03_17
- Demir, S., & Kale, M. (2020). Öğretmen görüşlerine göre, COVID-19 küresel salgını döneminde gerçekleştirilen uzaktan eğitim sürecinin değerlendirilmesi. *Electronic Turkish Studies*, 15(8) DOI: 10.7827/TurkishStudies.44492
- Dinç, K. (2008). Yardım mesleklerinde tükenmişlik sendromu. (Dönem projesi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. <https://dergiler.ankara.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12575/29564>
- Ertekin, F. (2022). Covid-19 Pandemi döneminin Bep hazırlama ve öğretimsel uygulama sürecine etkilerine yönelik öğretmen görüşleri. Yüksek Lisans Tezi. Yakın Doğu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Özel Eğitim Anabilim Dalı.
- Fidan, M. (2021). Teaching profession during the covid-19 pandemic. *Maarif Mektepleri International Journal of Educational Sciences*, 4(2).1-14. <https://doi.org/10.46762/mamulebd.789097>
- Güler, K., & Yöndem, K. (2021). Covid-19 sürecinde öğretmenlerin psikolojik sağlamlılık ile tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(119), 134-151. <http://doi.org/10.29228/ASOS.51908>
- Gündüz, B., Çapri, B., & Gökçakan, Z. (2013). Mesleki tükenmişlik, işle bütünleşme ve iş doyumunu arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi - Journal of Educational Sciences Research*, 3 (1), 29-49. DOI: 10.12973/jesr.2013.312a.
- Hovardaoğlu, S. (2007), *Davranış Bilimleri İçin Araştırma Teknikleri*, Hatiboğlu Yayınları, Ankara
- Iwai, Y. (2020) "Çevrim içi Learning During the COVID-19 Pandemic: What Do We Gain and What Do We Lose When Classrooms Go Virtual?", *Scientific American*, <https://blogs.scientificamerican.com/observations/cevrim-ici-learning-during-the-covid-19-pandemic/>
- Jose, S., Dhandapani, M., & Cyriac, M. C. (2020). Burnout and Resilience among Frontline Nurses during COVID19 Pandemic: A Cross-sectional Study in the Emergency Department of a Tertiary Care Center, North India. *Indian Journal of Critical Care Medicine*, 24(11), 1081-1088. doi: 10.5005/jp-journals-10071-23667
- Karabağ, K. E., Taş, A., Küçükçene, M., & Karataş, E. (2018). Öğretmen motivasyonunu etkileyen faktörlere ilişkin yönetici ve öğretmen görüşleri üzerine karşılaştırmalı bir inceleme. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 48, 255-277. <http://doi.org/10.21764/maueufd.424729>
- Karakose, T., Yirci, R., & Papadakis, S. (2021). Exploring the Interrelationship between COVID-19 Phobia, Work-Family Conflict, Family-Work Conflict, and Life Satisfaction among School Administrators for Advancing Sustainable Management. *Sustainability*, 13(15), 8654. MDPI AG. <https://doi.org/10.3390/su13158654>
- Karakaya, İ. (2012) Bilimsel araştırma yöntemleri. A. Tanrıoğen (Edt.) *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Anı.
- Kaptan, S. (1998). *Bilimsel araştırma ve istatistik teknikleri*. Ankara: Tekışık Web Ofset Tesisleri.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi* (14. baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Kapçak R., & Sakız H. (2022). Olağanüstü Koşullarda Öğretmenlerde Tükenmişlik: Covid-19 Sürecine İlişkin Bir İnceleme. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 39-1(2), 99-126.
<https://doi.org/10.52597/buje.1125141>.
- Kırmızıgül, H.G. (2020). "COVID-19 Salgını ve Beraberinde Getirdiği Eğitim Süreci". *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 283-289. https://dergipark.org.tr/tr/pub/asead/issue/54658/725274#article_cite
- Koşar, D. & Battal, B. (2021). Covid-19 Dönemi Acil Uzaktan Eğitim Faaliyetlerinin Öğretmenlerde Yarattığı Psikolojik Güçlükler. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 11(3), 1366-1384. <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.988780>.
- Kurt A. & Kurtoğlu Erden M. (2020). Koronavirüs Hastalığı 2019 Sürecinde Özel Gereksinimli Bireyler. *Milli Eğitim Dergisi*, 49 (1), 1105-1119. DOI: 10.37669/milliegitim.787606
- Küçük Karahan S., Demiröz K., Yıldırım Parlak Ş., & Özyayın L., (2022). COVID-19 sürecinde özel gereksinimli öğrenciler ile çalışan meslek elemanlarının gereksinimleri. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/Journal of Higher Education and Science*, 12(2), 402-412. <https://doi.org/10.5961/higheredusci.108568>
- Lukkari, O. (2021). Home-school cooperation during the COVID-19 pandemic: the perspective of elementary school special education teachers in Finland (Master's Thesis in Education). University of Jyväskylä. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/76325/URN%3ANBN%3Afi%3Aju-02106083539.pdf?sequence=1>
- Maslach, C. and Goldberg, J. (1998). Prevention of burnout: New perspectives. *Applied and Preventive Psychology*, 7(1), 63-74. [https://doi.org/10.1016/S0962-1849\(98\)80022-X](https://doi.org/10.1016/S0962-1849(98)80022-X).
- Maslach, C., Schaufeli, W B. and Leiter, M P. (2001). Job burnout. *Annu. Rev. Psychol.*, 52(1), 397-422. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.52.1.397>
- Maslach, C. J., Susan E. (1981), "The Measurement of Experienced Burnout", *Journal of Occupational Behavior*, Vol.2, 99-113. <https://www.jstor.org/stable/3000281>
- Metin, M., Gürbey, S., & Çevik, A. (2021). Covid-19 pandemi sürecinde uzaktan eğitime yönelik öğretmen görüşleri. *Maarif Mektepleri Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(1), 66-89. <https://doi.org/10.46762/mamulebd.881284>
- Mengi, A. ve Alpdoğan, Y. (2020). Covid-19 Salgını sürecinde özel eğitim öğrencilerinin uzaktan eğitim süreçlerine ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi . *Milli Eğitim Dergisi*, Salgın sürecinde Türkiye’de ve dünyada eğitim , 413-437 . DOI: 10.37669/milliegitim.776226
- Resi S.R.E; Ramadhani F, & Aransha K.N. (2022). Special Education Teachers' Self-efficacy in Inclusive Schools During the COVID-19 Pandemic. *KnE Social Sciences*, pages 257–269. DOI 10.18502/kss.v7i18.12392
- Örücü, E. & Hasırcı, I. (2020). Duyusal emek algısının tükenmişlik seviyesine etkisi: Bandırma Belediyesi çalışanları üzerine bir araştırma. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 15(1), 245-276. DOI: 10.17550/akademikincelemeler.619336
- Örücü E, Hasırcı I, Ergenler E., (2022). Covid-19 Pandemi Döneminde Öğretmenlerin Örgütsel Yabancılaşma Eğilimleri İle Tükenmişlik Seviyeleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 23 (Covid-19 Özel Sayısı), 153-175 DOI: 10.31671/doujournal.949484
- Özdemir N., & Menekay M. (2021) Küresel pandemi döneminde uzaktan eğitim veren öğretmenlerde tükenmişlik. *GABAkademi*, 1(1), 11-30. ISSN2792-0194. https://dergipark.org.tr/tr/pub/gabakademi/issue/72936/1167840#article_cite
- Sarı H., Çevik Ö., Özkan H. İ., Ünalı M. (2023). COVID-19 Salgını Sürecinde Bilim ve Sanat Merkezlerinde Görev Yapan Öğretmenlerin Uzaktan Eğitime İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *Turkish Special Education Journal: International*, 5(1), 130-149. https://dergipark.org.tr/tr/pub/tseji/issue/77860/1356854#article_cite
- Schaufeli, W. B., Leiter, M. P., Maslach, C. & Jackson, S. E. (Eds.) (1996). *Maslach Burnout Inventory-General Survey* (MBI-GS). Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press. https://www.researchgate.net/publication/263809956_Maslach_Burnout_Inventory_-_General_Survey_GS
- Toquero, C. M. D. (2021). 'Sana All' inclusive education amid covid-19: challenges, strategies, and prospects of special education teachers. *International and Multidisciplinary Journal of Social Sciences*, 10(1), 30-51 DOI:10.17583/RIMCIS.2020.6316
- Turan, H., - Akkaynak, M., 'Covid-19 Pandemisinde Özel Gereksinimli Çocuklar İle Çalışan Öğretmenlerde Sağlık Anksiyetesinin Tükenmişlik Üzerindeki Etkisi', *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, C. 8, S. 2, 2021, 577-588 <https://doi.org/10.46868/atdd.94>
- Unesco (2020). Provide continuous support to teachers, learners and their families. UNESCO's Covid-19 Response Briefs. <https://www.iiep.unesco.org/en/provide-continuous-support-teachers-learners-and-their-families-13375>
- Ünay, E., Erdem, R., ve Çakıroğlu, O. (2021). Covid-19 sürecinde özel eğitimde uzaktan eğitim uygulamaları. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34(Özel Sayı), 158-184. <https://doi.org/10.19171/uefad.845915>
- Yılmaz, E., Güner, B., Mutlu, H., Doğanay, G., & Yılmaz, D. (2020). *Veli algısına göre pandemi dönemi uzaktan eğitimsürecinin niteliği*. Konya: Palet Yayınları, 25. file:///C:/Users/Hp/Downloads/Uzaktan_egitim_surecinin_niteliği.pdf
- Yılmaz, S. & Konan, N. (2021). Koronavirüs salgını sürecinde öğretmen yaşantıları. *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi*, 7(14), 314-332. DOI: 10.52096/jsrbs.7.14.15